

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 621.039.586

Л. Д. Романчук

Д.С.-Г.Н.

Н. В. Мельник

А. В. Савич

Житомирський національний агроекологічний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглянуто роль державних інституцій у вирішенні питання щодо подолання наслідків після аварії на Чорнобильській АЕС з метою досягнення сталого розвитку держави. Проаналізовано суть основних рекомендацій центральних органів виконавчої влади щодо поліпшення екологічної ситуації та підтримки осіб, які зазнали радіаційного впливу в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. Встановлено, що у питанні вирішення наслідків аварії на Чорнобильській АЕС найвагоміший внесок здійснюють державні інституції за рахунок дослідження цього актуального питання та надання рекомендацій щодо зниження впливу наслідків даної катастрофи.

Ключові слова: катастрофа, аварія, контрзаходи, інституція, державні інституції, сільськогосподарські угіддя, екологічна безпека.

Постановка проблеми

Нині можна вважати загально визнаним твердження, що Чорнобильська катастрофа – це багатоаспектне, складне та довготривале явище, що вимагає та вимагатиме у майбутньому постійної довготермінової державної, наукової, громадської уваги, сталих стратегічних підходів та активного суспільного діалогу.

Аварія на Чорнобильській АЕС є найбільшою техногенною катастрофою сучасності, яка вплинула як на екологічну так і на соціально-економічну складові країни. Чорнобильська катастрофа порушила нормальну життєдіяльність і виробництво в багатьох регіонах України, Білорусі і Росії, призвела до зниження виробництва електроенергії для потреб економіки. Істотні збитки було завдано сільськогосподарським і промисловим об'єктам, постраждали лісові масиви і водне господарство. Через 30 років після Чорнобильської катастрофи стало ще більш очевидним, що у випадку масштабних ядерних аварій на обширних територіях страждають агроecosистеми, формуються зони підвищеного екологічного ризику, докорінно порушується історично сформована стабільність сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

З моменту Чорнобильської катастрофи багатьма вченими проведено досить значну кількість експериментальних досліджень з вивчення забруднення продукції сільськогосподарського виробництва радіонуклідами. Накопичено достатньо великий матеріал з радіологічних досліджень поведінки радіонуклідів в аграрних екосистемах впродовж після аварійного періоду [7,8].

Мета, завдання та методики досліджень

Мета даного дослідження полягає у визначенні змісту та ролі держави у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, підвищення якості життя та радіаційної безпеки населення радіаційно-забруднених територій.

Питаннями зниження радіологічного ризику серед населення займаються органи управління, медико-соціальні заклади, науково-дослідні установи. Результатом діяльності цих органів є зниження радіаційного впливу, а відтак формування радіаційної безпеки в її повсякденному, нетехнологічному значенні.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. У процесі дослідження була застосована низка методів, зокрема: логічного узагальнення (при формуванні висновків); статистичний (при аналізі рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи); аналітичний (при аналізі сільськогосподарських угідь областей України).

Результати дослідження

Більша частина території Білорусі, 7 % – України та землі 19 областей Росії сильно забруднені радіоактивними елементами. Загальна кількість потерпілих в Білорусі, Україні та Російській Федерації наближується до 9 мільйонів громадян колишнього Радянського Союзу. Як відомо, внаслідок викиду радіоактивних матеріалів із реактора четвертого блока Чорнобильської АЕС забруднено понад 50 тис. км² території України. Великим та постійним джерелом надходження радіонуклідів у суміжні території є зона відчуження площею 2598 км². За оцінками Державного комітету ядерного регулювання України [3] загальний обсяг радіоактивних відходів у зоні відчуження (без об'єкта «Укриття» та відходів зняття з експлуатації ЧАЕС) – близько 2,8 млн м³.

Офіційно визнано радіоактивно забрудненими внаслідок Чорнобильської катастрофи 2294 населені пункти України, розташовані на території 77 районів 12 областей. У офіційно визнаних зонах радіоактивного забруднення сьогодні продовжують жити понад 2,3 млн громадян, майже 500 тис. з яких – діти. За винятком перших трьох років після аварії на Чорнобильській АЕС, протягом тривалого часу основним дозоутворюючим радіонуклідом є і в найближчі роки залишатиметься ¹³⁷Cs, який формує понад 90% дози додаткового опромінення населення, що проживає на забруднених територіях.

Всього забруднено 441 тис. км² зі щільністю забруднення від 4-10 кБк/м² до 1480 кБк/м² і більше [1]. За даними Державного реєстру України соціальна підтримка держави надається 1 млн 961 тис. 904 осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, серед них: учасники ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС – 210 тис. 247 осіб; потерпілі внаслідок Чорнобильської АЕС – 1 млн 751 тис. 657 осіб; потерпілі діти – 418 тис. 777 осіб (табл. 1).

Таблиця 1. Чисельність громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Найменування показників	Станом на 01.01.2016 р.
Всього постраждалих осіб	1961 904
- учасники ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС	210 247
з них за категоріями	
категорія 1 (інваліди):	59 378
I категорія інвалідності	2030
II група інвалідності	34277
III група інвалідності	23071
категорія 2 з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС	118731
категорія 3 з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС	32138
- потерпілі в наслідок Чорнобильської катастрофи	1751 657
з них за категоріями	
категорія 1 (інваліди):	49152
I група інвалідності	2700
II група інвалідності	25892
III група інвалідності	20562
категорія 2 з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи	55477
категорія 3 з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи	405019
категорія 4 з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи	821458
серія «Г» (особи, які працювали за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці)	1774
потерпілі діти	418777
- особи, які мають право на пільги	
дружина/чоловік, опікун дитини померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою	35672
громадяни, які брали участь у ліквідації інших ядерних аварій	3317
з них за категоріями:	
категорія 1	656
категорія 2	1677
категорія 3	984

Джерело: власні дослідження.

За останні роки чисельність громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, скоротилася на 170 тис. 353 осіб, з них чисельність учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС зменшилася на 33 тис. 209 осіб, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи – на 137 тис. 144 особи, у тому числі потерпілих дітей – на 43 тис. 597 осіб [2, с. 99–100]. Чорнобильська катастрофа істотно змінила життя мільйонів людей. З місць постійного проживання в Україні було евакуйовано та переселено понад 162 тис. осіб. Переселення створило низку проблем, пов'язаних з труднощами пристосування громадян до нових умов життя, призвело до руйнації структури життєзабезпечення, обмеження ведення сільського господарства, підвищення рівня безробіття, загострення інших соціальних проблем.

Щороку згідно із Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачаються видатки на надання пільг, допомоги, компенсацій та гарантій окремим категоріям громадян. Фінансування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, провадиться в межах коштів, передбачених законами України про Державний бюджет України. У 2015 році видатки на соціальних захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, становили 2109,9 млн грн, а у 2013 році – 2623,2 млн грн (табл. 2).

Таблиця 2. Рівень забезпечення фінансування бюджетної програми КПКВК 2501200 «Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» у 2013–2015 роках, тис. грн

Назва бюджетної програми	Роки			Відхилення 2014 до 2010 рр.	
	2013	2014	2015	+/-	%
1	2	3	4	5	6
Доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведенні на нижчеоплачувану роботу у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки громадянам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС	604228,7	643493,5	626610,6	22381,9	103,7
Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	764626,1	724403	449689,4	-314937	58,8

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	810562,8	785462,1	797318,5	-13244	98,4
Компенсація за втрачене майно та оплата витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	3758,1	6656	6478	2719,9	172,4
Компенсація за шкоду, заподіяну здоров'ю та допомоги у разі звільнення з роботи громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	77958,5	53383,5	58657,9	-19301	75,2
Допомога по тимчасовій непрацездатності громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	-	37244,1	57462	57462	-
Обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	201	149,4	143,2	-57,8	71,2
Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	361031,8	352893,7	112027,9	-249004	31,0
Соціальний захист працівників, що вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС	831,1	1468,2	1466	634,9	176,4
КПКВ 2501200 «Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	2623198,1	2 623153,5	2109853,5	-513345	80,4

Джерело: власні дослідження.

Реалізація коштів, виділених в рамках вищезазначеної державної бюджетної програми здійснюється за такими напрямками:

- надання медичної допомоги постраждалим громадянам та придбання лікарських засобів, виробів медичного призначення та лабораторних реактивів для стаціонарів регіональних спеціалізованих лікувальних закладів охорони здоров'я;
- фінансування Державної установи «Український центр інформаційних технологій та Національного Реєстру МОЗ України» та експертних комісій.

Проте, у сучасних умовах економічної кризи норми чорнобильського законодавства є не лише непосильним тягарем для державного бюджету країни, але й не виконуються у повному обсязі, а соціальні пільги, компенсації, державні дотації призводять до посилення споживацької психології у людей та знижують стимули до економічної реабілітації радіоактивно забруднених сільських територій [5]. Слід зауважити, що фінансування видатків здійснюється відповідно до планових призначень згідно із заявами, отриманими від структурних підрозділів соціального захисту обласних державних адміністрацій.

Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС забруднено 1,1 млн га сільськогосподарських угідь. Найбільші дози опромінення населення зареєстровані на відстані 200–300 км від Чорнобильської АЕС, де поширені торфові ґрунти (табл. 3), [6].

Таблиця 3. Структура сільськогосподарських угідь областей України, рівень радіоактивного забруднення ^{137}Cs яких перевищує 37 кБк/м²

Область	Загальна площа	Орна земля	Сінокоси, пасовища	Мінеральні ґрунти	Торфові ґрунти
Площа угідь із щільністю забруднення ґрунтів ^{137}Cs 37–185 кБк/м², тис. га					
Волинська	6,3	2,5	3,8	2,1	4,2
Житомирська	271,6	175,0	96,6	240,4	34,0
Рівненська	310,9	246,0	64,9	206,8	104,1
Чернігівська	68,8	37,9	30,9	68,8	-
Київська	206,9	154,5	52,4	208,1	4,5
Разом	864,5	615,9	248,6	726,2	146,8
Площа угідь із щільністю забруднення ґрунтів ^{137}Cs 185–555 кБк/м², тис.га					
Волинська	0,2	0,13	0,07	0,2	-
Житомирська	42,7	26,7	15,6	36,3	6,4
Рівненська	10,7	3,5	7,2	6,9	3,8
Чернігівська	5,4	2,3	3,1	5,4	-
Київська	30,6	12,1	18,5	29,0	1,6
Разом	89,6	44,7	44,5	77,8	11,8

Джерело: власні дослідження.

У зв'язку із споживанням місцевих продуктів, для більшості населення, яке проживає на забруднених територіях українського Полісся, до 90% додаткової дози створено більш небезпечним внутрішнім опроміненням. Статистика медичних установ України, у яких є можливість вимірювання активності внутрішнього опромінення, свідчить про те, що досі у організмах більшості мешканців забруднених територій, у тому числі дітей, продовжують визначатись високі рівні активності радіоактивних елементів: ^{90}Sr та ^{137}Cs . Накопичення радіонуклідів у організмі мешканців забруднених територій пов'язано з їхнім постійним надходженням з харчовими продуктами: молоком, картоплею, м'ясом свинини тощо. Необхідно зазначити, що основою забезпечення харчового раціону населення є продукція сільського господарства. Проаналізуємо питому активність ^{137}Cs в сільськогосподарській продукції на прикладі населених пунктів Коростенського району, віднесених до II та III зони радіоактивного забруднення, а саме: с. Обиходи, с. Бежи, с. Воронове, с. Берестовець, с. Немирівка (табл. 4), [4].

Таблиця 4. Питома активність ^{137}Cs у сільськогосподарській продукції

Назва населеного пункту	Питома активність ^{137}Cs у с.-г.продукції, Бк/кг (Бк/л)						
	бульби картоплі	яйця курячі	молоко	буряк столовий	м'ясо свинини	квасоля	морква
Бежи	18,5	5	39,6	30,5	26,6	46,3	25,7
Немирівка	17,2	4	28,7	28,8	24,0	39,4	23,4
Воронове	15,0	4	30,3	28,1	21,1	44,6	24,0
Берестовець	12,4	<3	27,3	23,0	18,7	30,0	17,0
Обиходи	10,3	<3	31,6	19,7	19,1	32,0	12,8
ДР-2006	60	100	100	40	200	50	40

Джерело: власні дослідження.

Лабораторні дослідження показали, що найбільш забрудненою продукцією рослинництва є квасоля (в межах 30–46,3 Бк/кг при допустимому рівні 50 Бк/кг). Найвищий рівень забруднення квасолі спостерігається у зразках відібраних у с. Бежи – 46,3 кБ/кг та с. Воронове – 44,6кБ/кг. Найменш забрудненими є курячі яйця. При допустимому рівні 100 Бк/кг у відібраних зразках виявлено лише 3–4 Бк/кг. Аналізуючи показники питомої активності ^{137}Cs в овочах, можна відмітити, що найбільш забрудненим є столовий буряк (19,7–30,5 Бк/кг), а найменше – бульби картоплі (10,3–18,5 Бк/кг). Концентрація ^{137}Cs у моркві була у межах 12,8–25,7 Бк/кг. Забрудненість молока у відібраних зразках коливається в межах 28,7–39,6 Бк/кг. Найбільш забруднене молоко (39,6 Бк/л) споживають жителі села Бежи.

Відповідно до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з метою забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, продуктами харчування і виплати часткової компенсації їх вартості Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Міністерство охорони здоров'я України розробило та затвердило норми харчування для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи у стаціонарах спеціалізованих лікувальних, лікувально-санаторних курортних закладах, а також дітей у і дошкільних і шкільних закладах.

2. Міністерство соціальної політики визначило, виходячи із розроблених Міністерством охорони здоров'я фізіологічних (медичних) норм харчування (див. табл. 5) і середніх цін на продукти харчування, що склалися у регіоні, розміри грошової компенсації вартості продуктів харчування, встановлені для громадян, віднесених до 1 і 2 категорії, для потерпілих дітей у разі захворювання кровотворних органів, щитовидної залози, злоякісними пухлинами, а також для батьків потерпілих дітей, які не відвідують дитячі дошкільні та шкільні заклади і не забезпечуються продуктами харчування на суму середньої вартості харчування в цих закладах і не перебувають на повному державному забезпеченні.

Таблиця 5. Фізіологічні (медичні) норми забезпечення продуктами харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (на місяць)

Найменування продуктів	Одиниця виміру	На одну особу віком						
		До 1 року	Від 1 до 3 років	Від 3 до 7 років	Від 7 до 11 років	Від 11 до 14 років	Від 14 до 18 років	Старше 18 років
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Хліб пшеничний	кг	-	1,09	3,41	3,88	4,65	5,43	8
Хліб житній	кг	-	-	1,86	3,88	4,65	5,43	2,5
Борошно пшеничне	кг	-	0,09	0,78	0,78	0,93	1,24	0,75
Крохмаль	кг	-	0,09	0,09	0,12	0,16	0,16	0,25
Крупи, макарони, бобові	кг	0,9	1,09	1,4	1,56	1,86	2,17	1,5
Картопля	кг	1,24	3,1	7,75	9,30	10,85	12,40	9,6
Овочі різні	кг	1,56	6,2	10,85	10,85	12,4	13,95	16,3
Соки	л	3,1	3,1	3,1	4,65	4,65	6,7	2

Закінчення таблиці 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Цукор	кг	0,31	1,56	1,56	1,71	1,86	1	2,2
Фрукти сухі	кг	-	-	0,47	0,47	0,47	0,47	0,66
Фрукти свіжі	кг	1,56	3,1	4,65	4,65	6,2	7,75	9,6
Мед	кг	-	-	0,16	0,16	0,22	0,22	0,31
Кондитерські вироби на пектині	кг	-	-	0,47	0,62	0,78	0,78	0,93
Масло вершкове	кг	0,31	0,31	0,93	0,93	1,09	1,09	0,5
Олія	кг	-	-	0,31	0,37	0,47	0,53	0,8
Молоко кисломолочні продукти	кг	17,05	20,15	13,02	12,4	12,4	12,4	11,8
Сир	кг	1,24	1,56	1,24	1,24	1,56	1,86	0,75
Сметана, вершки	кг	0,16	0,16	0,47	0,47	0,62	0,51	0,62
Сир твердий	кг	-	-	0,31	0,31	0,47	0,47	0,45
М'ясо, м'ясопродукти	кг	-	1,56	3,72	4,03	4,96	6,2	6,7
Риба, рибопродукти	кг	-	0,31	1,56	1,56	1,86	2,17	1,75
Суміші «Малиш», «Віталакт» тощо	кг	2,26	-	-	-	-	-	-
Яйця	шт.	15	15	31	31	31	31	23
Плодоовочеві консерви	ум. банок	31	31	-	-	-	-	-
М'ясні порепо- дібні консерви	ум. банок	15	15	-	-	-	-	-
Чай	гр	-	3,2	6,2	9,3	9,3	9,3	9,3
Какао	гр	-	31	31	31	31	31	31
Кава ячмінна	гр	-	31	31	62	62	93	93
Сіль	кг	-	0,12	0,25	0,25	0,25	0,31	0,31
Дріжджі	гр	-	-	31	31	31	31	31
Ванільний цукор	гр	-	-	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Лавровий лист	гр	-	-	0,31	0,62	0,62	0,62	1
Маргарин	Кг	-	-	-	-	-	-	0,36

Примітка: У раціон харчування для населення, яке проживає на забруднених територіях, максимально вводяться продукти, що мають радіопротекторні властивості (гарбуза, морква, продукти з пектиновими добавками, джеми, повидло, мармелад, пюре і соки – вишневий, гарбузовий, гранатовий, абрикосовий, моркв'яний тощо).

Джерело: власні дослідження.

У вирішення проблеми наслідків аварії на Чорнобильській АЕС найвагоміший внесок здійснюють державні інституції за рахунок дослідження цього актуального питання та надання рекомендацій щодо зниження впливу наслідків даної катастрофи. 16 березня 2016 року відбулися парламентські слухання на тему: «30 років після Чорнобиля: уроки та перспективи». У проведенні даних слухань взяли участь представники центральних органів виконавчої влади, зокрема: Міністерство екології та природних ресурсів, Міністерство соціальної політики, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, Міністерство закордонних справ, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство оборони, Міністерство фінансів та Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлового-комунального господарства.

У ході роботи парламентських слухань центральними органами виконавчої влади були надані найактуальніші пропозиції щодо поліпшення соціально-економічної, екологічної, енергетичної, продовольчої ситуації тощо.

Виходячи з цього, слід зауважити, що Міністерство соціальної політики України рекомендує:

1. Збільшити видатки на пенсійне забезпечення інвалідів з числа учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, потерпілих дітей та евакуйованих у 1986 році із зони відчуження, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідів з Чорнобильською катастрофою.

2. Підвищити розміри щорічної допомоги на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

3. З метою своєчасної організації санітарно-курортного лікування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 2016 році забезпечити як найшвидше проведення процедур закупівлі зазначених послуг.

4. Відновити фінансування бюджетної програми «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

5. Підвищити розміри грошової компенсації продуктів харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

6. Розробити та затвердити новий порядок видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

7. Не допустити зменшення охоплених санітарно-курортним лікуванням громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у порівнянні з минулим роком.

Міністерство екології та природних ресурсів України рекомендує:

1. З метою недопущення затримок або невиконання заходів Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, що може призвести до погіршення стану ядерної та радіаційної безпеки на Чорнобильській АЕС та об'єкті «Укритті»,

забезпечити належне та вчасне фінансування робіт в рамках вищезазначеної програми.

2. Забезпечити належне фінансування на виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань щодо сплати внесків України до Чорнобильського фонду «Укриття» та Рахунку ядерної безпеки ЄБРР.

3. Забезпечити фінансування невідкладних заходів, невиконання яких має негативний вплив на безпеку фінансування та сталий розвиток національного ядерно-енергетичного сектору в цілому, дотримання Україною основних міжнародних принципів забезпечення безпеки при використанні ядерної енергії, виконання міжнародних вимог та зобов'язань в рамках Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами, серед яких:

- завершення будівництва та введення в експлуатацію сховищ для захоронення РАВ у складі першої черги комплексу «Вектор»;

- проектування та будівництво у складі другої черги комплексу виробництв «Вектор» сховища для довгострокового зберігання високоактивних осклованих РАВ, що повертатимуться з Російської Федерації після переробки ВЯП українських ПЕС;

- розширення пункту захоронення РАВ «Буряківка» шляхом будівництва додаткової траншеї;

- здійснення наукових досліджень та пошукових робіт з вибору майданчика для розміщення геологічного сховища.

4. Внести зміни до деяких законодавчих актів України щодо правового режиму території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в частині врегулювання наслідків Чорнобильської катастрофи, щодо врегулювання питань пов'язаних із провадженням наукової, природоохоронної діяльності на території зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, а також впорядкування реалізації владних повноважень органами виконавчої влади на цій території.

5. На законодавчому рівні вирішити питання покращення стану поводження з радіоактивними відходами в Україні за рахунок впровадження системи їх класифікації, яка відповідає прийнятим міжнародним стандартам безпеки і ґрунтується на довгостроковій безпеці остаточного захоронення радіоактивних відходів.

6. Провести структурну реформу господарського комплексу зони відчуження з метою уникнення дублювання функцій державних підприємств, зменшення державних видатків на їх утримання та розвитку інвестиційного потенціалу зони відчуження.

7. З метою екологічного оздоровлення територій забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи щорічно передбачати у державному бюджеті кошти за бюджетною програмою «Радіоекологічний захист населення та екологічне

оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення» на проведення контрзаходів.

8. Вжити комплексних заходів організації проведення повторного, уточнюючого радіоекологічного обстеження забруднених сільськогосподарських зон для визначення фактичних рівнів забруднення, уточнення та корегування їх меж та площ, передбачивши цільове фінансування.

9. Підвищити розміри щорічної допомоги на оздоровлення громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи.

10. Передбачити щороку у державному бюджеті кошти за бюджетною програмою «Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення території, що зазнала радіоактивного забруднення» кошти на проведення контрзаходів з метою екологічного оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи тощо.

Міністерство аграрної політики та продовольства України рекомендує:

1. Вжити комплексних заходів проведення повторного уточнюючого обстеження забруднених сільськогосподарських угідь відповідних зон для визначення фактичних рівнів забруднення, уточнення та корегування їх меж і площ, передбачивши цільове фінансування.

2. На основі отриманих даних розробити державну цільову програму, реалізація якої забезпечить поглиблену реабілітацію забруднених територій та залучення їх до господарської діяльності.

Міністерство охорони здоров'я України рекомендує:

1. Продовжити роботу над розробкою та затвердити Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2015–2020 роки.

2. Забезпечити фінансування у повному обсязі державних бюджетних програм: «Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високоартісних медичних технологій громадян які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», та «Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення території, що зазнала радіоактивного забруднення».

3. Систематизувати роботи із щорічної диспансеризації осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи у спеціалізованих закладах охорони здоров'я.

4. Продовжувати довгострокові скринінгові обстеження осіб, які на момент аварії були у дитячому та підлітковому віці та проживали на територіях, що зазнали забруднення радіоактивним йодом.

5. Забезпечувати адресну висококваліфіковану і спеціалізовану допомогу дітям, які мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

6. Проводити цілеспрямовані профілактичні, лікувальні і реабілітаційні заходи для зниження рівня дитячої захворюваності, інвалідності та смертності серед дитячого населення зазначеної категорії.

Висновки та перспективи подальших досліджень

За 30 років з моменту аварії на Чорнобильській АЕС рівні радіоактивного забруднення території України значно зменшились внаслідок прояву природних процесів (фізичного розпаду радіонуклідів) та здійснення комплексу контрзаходів, які були спрямовані на зниження доз опромінення і створення безпечних умов проживання населення на радіоактивно забруднених територіях. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС забруднено 1,1 млн га сільськогосподарських угідь. Найбільші дози опромінення населення зареєстровані на відстані 200–300 км від Чорнобильської АЕС, де поширені торфові ґрунти. У питанні вирішення наслідків аварії на Чорнобильській АЕС найвагоміший внесок здійснюють державні інституції за рахунок дослідження цього актуального питання та надання рекомендацій щодо зниження впливу наслідків даної катастрофи.

Подальші дослідження будуть спрямовані на дослідження динаміки питомої активності ^{137}Cs в сільськогосподарській продукції, що споживається населенням Українського Полісся.

Література

1. Chaikin O. V. Corporate responsibility, ecological certification aspect / O. V. Chaikin // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. Scientific Journal. – 2014. Vol. 36. № 3. –463–470 p.

2. «Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні за 2014 рік» Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, 2014. –34 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mns.gov.ua>

3. *30 років після Чорнобиля: уроки та перспективи*: матер.парлам.слухань у Верховній Раді України 16 берез. 2016 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. – К.: Парлам. Вид-во, 2016. – 399 с.

4. Довженко В. А. Соціально-економічне відродження радіоактивно забруднених сільських територій в умовах вітчизняної моделі децентралізації влади [Текст] / В. А. Довженко // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету : наук.-теорет. зб. – 2016. – N 1 (55), т. 3. – С. 346–355.

5. Дутов О. І. Наукові основи формування агроecosистем на радіоактивно забруднених територіях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора біол. наук: спец. 03.00.16 / О. І. Дутов. – К., 2013. – 41 с.

6. Основные факторы, определяющие поведение радионуклидов в системе почва – растение / Б. С. Пристер, Л. В. Перепелятникова, В.И. Дугинов, Ю. В. Хомутинин // Проблемы сельскохозяйственной радиологии: Сб. науч. трудов УкрНИИСХР. – 1992. – Вып. 2. – С. 108–117.

7. Романчук Л.Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктор с.-г. наук: спец. 03.00.16 / Л. Д. Романчук. – Ж., – 2011. – 40 с.

8. Романчук Л. Д., Лопатюк О. В., Ковальова С. П. Радіологічна оцінка продуктів харчування мешканців радіоактивно забруднених територій у віддалений період після аварії на ЧАЕС // Вісник ЖНАЕУ. – 2016.

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.snrc.gov.ua>
